

מראי מקומות- בבא בתרא י"ג

בדיני חלוקה, וכמו שיכול לתבוע חלוקה בחצר שיש בה דין חלוקה, כן יכול לתבוע חלוקת גא"א, או שהוא דין בפנ"ע, בדבר שאין בו דין חלוקה, אית ל' זכות להכריח את חבריו ליקח או למכור. וביאר דלכאו' תלוי במח' הראשונים שהבאנו לעיל לענין מקור לדין גא"א, דלפי הרשב"א והרא"ש שהוא מדין תקנת חכמים, א"כ לכאו' משמע שהוא דין בפנ"ע ואינו מדיני חלוקה. אבל לפי הקרית ספר שהוא דין דאורייתא, מסתבר שהוא מדיני חלוקה, שאינו מסתבר דמדאורייתא א' יכול להכריח לחבריו למכור או ליקח. וע"ש, שהביא מהרמ"ה לקמן (מ"ח) שכ' דכדי לעשות דין גא"א צריך לכוף השותף עד שיאמר רוצה אני, ולכאו' מוכרח מזה דס"ל דא"י דין מדינת חלוקה, אלא דין בפנ"ע להכריחו למכור או ליקח.

(ד) **אית דינא דגוד או אגוד- כ' תוס' בשם הר"י** דאפי' בדמים יקרים יותר משווי יכול לומר לו או גוד או אגוד (וכמו שדייק הריטב"א לעיל בדעת רש"י), אבל הריטב"א חולק, דא"כ כל עשיר יכול לסלק את חבריו ע"י עילוי דמים (ונראה דכל זה תלוי בהמח' שהבאנו לעיל, אם אמרי' דדין גא"א תלוי בשומת ב"ד או לא, וע"ע במהרש"א). ובביאור פלוגתתם, כ' בחי' הגרונ"ט (ק"ע), דהר"י ס"ל דמעיקר הדין עומד הדבר לדמיו, דהיינו למכירה, וכיון שהוא עומד למכירה, הרי הוא יכול למוכרו לכל מה ששייך, וא"כ שפיר יכול להעלות דמיו. אבל הריטב"א ס"ל דבעצם צריך להיות הדין דעומד הדבר בשותפות, אלא דתיקנו חז"ל שלא יהיו צריכין לעמוד בשותפות לעולם, שיהיו יכולין להכריח האחר לעשות גא"א, וכיון שכן, לא תיקנו אלא שיהי' יכול ליתן חבריו הברירה ליקח או למכור, וזה לא נקרא שיתן לו הברירה אם מעלהו בדמים [כן נראה כוונתו]. עוד שמעתי לפרש בשם ר' נחום, דמבואר מדברי הריטב"א דס"ל דתקנת חכמים הוא, דאם הי' דין גא"א מעיקר הדין, א"כ מה לי דכל עשיר יכול לסלק חבריו, הרי יקוב הדין את ההר, אלא משמע דתקנת הוא, וי"ל דבזה גופא חולק הר"י, וס"ל דגא"א מעיקר הדין הוא, ולכן לא אכפ"ל מה דכל עשיר יכול לעשות כן.

(א) **אית דינא דגוד או אגוד- בפ"י מלות "גוד או אגוד"**, ע' בריטב"א שהביא י"מ דהיינו משוך או אמשוך, וכ' דלפ"ז אפשר דאין דין גא"א אלא ע"פ שומת ב"ד, שיטול אותו בשויו. אבל דייק מדברי רש"י דהפירוש הוא קוץ או אקוץ דמים, ומדוייק מזה דיכול לקוץ מה שירצה (וכמח' שהובא בראשונים בתוס'). ובביאור דברי רש"י, כ' הבית יוסף (חור"מ קע"א, ו') דכוונתו לומר "גוד", דהיינו, אתה תקוץ הדמים, ואם ארצה ליתן אותן דמים וליקח חלקך, אתן, ואם לא ארצה ליתן הדמים, תתן אתה אותן דמים ותיקח חלקי. או "אגוד", דהיינו דאני אקוץ דמים, ואם תרצה ליקח באותן דמים תיקח, ואם לא תרצה ליקח באותן דמים, אני אקח באותן דמים. אבל ע' בדרישה שם דכ' דלפי זה הו"ל עיקר חסר מן הספר, ולכן הוא ביאר דרש"י ס"ל דהתובע עושה קציעה, והנתבע יכול ליקח או להניח להתובע ליקח באותן דמים (וע"ש מה שביאר הנפק"מ לדינא בין מהלך שלו ברש"י למהלך של הב"י).

(ב) **אית דינא דגוד או אגוד- כ' בשו"ת הרשב"א** (ב', קמ"א, וכע"ז בא', תתקנ"ו), דמעיקר הדין הוה לן למימר דאפי' חצר שאין בו דין חלוקה אילו רצה א' ליטול חלוקה שלו יטול, אלא משום ועשית הישר והטוב תקנו חכמים דינא דגוד או אגוד. ולמאן דס"ל דלית דינא דגוד או אגוד, תקנו חכמים שיהיו משתמשים בה בזמנים שונים. ובזה נח', דמאן דאית ל' גוד או אגוד ס"ל דחלוקת גוד עדיף מחלוקת זמנים, ומאן דלית ל' דין גוד הוא משום דס"ל דתקנת זמנים עדיף. ועכ"פ מבואר מדברי הרשב"א דדין גא"א תקנת חכמים הוא (וע"ע בזה בשו"ת הרא"ש [צ"ח, ג'], דכ' דטעם דגא"א הוא משום זה נהנה וזה לא חסר, ולכאו' הוא על דרך הרשב"א). אולם ע' בקרית ספר (שכנים פרק א') שכ' על כל דיני חלוקה שהביא שם, ובכללם גוד או אגוד, "ונראה דכל זה הוא מן התורה".

(ג) **דינא דגוד או אגוד- ע' בחי' ר' נחום (קפב)** דחקר בגדר דין גוד או אגוד, האם זה דין

(ז) **עובד את רבו יום א' ואת עצמו יום א'- ע'** בקצות (קע"א, א'), דדן לפי ב"ה במשנה ראשונה, מהו הגדר ביום שהוא עובד את רבו, האם הביאור הוא דהוי קנין הגוף ממש לרבו באותו יום, או דלמא הוי רק שעבוד הגוף. וכ' להוכיח מגיטין (מב.) דאי' דבאיסורא לא קמיירי, ולכן אינו יכול לישא שפחה ביום שהוא עבד, מוכח משם דכל הדין שהוא עבד ביום עבודתו הוא רק שיש לו שעבוד לרבו למעשה ידיו.

(ח) **תקנתם את רבו- יש לע',** מהו הכוונה דתקנו את רבו. פ"י תוס' בחגיגה (ב: ד"ה תקנתם) דמה שהי' לו מעיקרא יש לו גם עכשיו (והתקנה הוא דעדיין מתוקן, ולא הפסיד כלום). וכן משמע מדברי רש"י בגיטין (מא:), דכ' "שאינו חסר כלום". וכ' התוס' רי"ד (גיטין שם) דבלא תקנה זו, יהי' הרב שותף עם עבדו, דהיינו שכל מה שהי' העבד עושה, הי' מחלקים הבעלים והעבד, וכן כל מציאה שימצא, יהיו מחלקים, ואין הרב מתרצה בכך, אלא שיהי' עבדו לגמרי ליום א', ובן חורין לגמרי ביום ב'. והחתם סופר (גיטין שם) כ' לחדש דכיון דחציו בן חורין, א"כ יהי' אסור לעבוד בו עבודת עבד כלל, וע"כ תקנו משום הפסד הרב שיהי' נחשב עבד לגמרי ליום א', ולמחר לא יהי' עבד כלל, ועי"ז יהי' יכול להשתעבד בו עכ"פ באותו יום [ולכאור' הי' הוא, דאם בחפצא חצי ישראל הוא, א"כ ודאי בכל יום הוא חצי ישראל, ואם הלאו דלא תעבוד בו עבודת עבד שייך לו, א"כ עדיין שייך לו האיסור, ומה תקנו בכך, וצ"ע]. וע"ע בדבר אברהם (א', ל"ט, י"ד) שכ' דבלא התקנה לא יהי' הרב יכול לעבוד בו כלל, כיון דהחצי ישראל מעורב בו [וצ"ע אם כוונתו ממש כהחת"ס או דהחת"ס ביאר משום עבודות בוניות, והרב"א סבר דכל עבודה יהי' אסור, ועכ"פ לכאור' ק' עליו מה שק' על החת"ס].

(ט) **שנא' לא תהו בראה לשבת יצרה-** הק' תוס', למה נקט הגמ' מצות לשבת, ולא מצות פרו ורבו. ותי' דאם הי' יכול לקיים לשבת כל דהו, משום מצות פרו ורבו בלחוד לא היינו כופין את רבו לשחררו, א"נ משום דלשבת מצוה רבה הוא. ועוד הביא מהריב"ם דנקט לשבת, דגם צד העבד שבו חייב בלשבת, משא"כ בפרו ורבו. אולם ע' בתוס' בחגיגה (ב: ד"ה לא) דנקט דבאמת עבד חייב בפרו ורבו ג"כ. והק' המשנה למלך (מלכים י', ז' ד"ה וא"ת היכי), הא קיי"ל דעבד חייב במצות כאשה,

(ה) **לדידך דאמרת לית דינא דגוד או אגוד, בכור ופשוט שהניח להן אביהן וכו'- פ"י רש"י,** דמה דנקט בכור ופשוט ולא פשוט ופשוט, היינו משום דטריחא מילתא להיות שותפין בה. ותוס' פ"י דבבכור ופשוט לא יהי' החלוקה שייך לעשות בב' ימים ויום א', דאז נמצא דהבכור יכול לעשות דברים עם העבד שאין הפשוט יכול לעשות, דברים ששייכים רק בב' ימים, וא"כ הו"ל יותר מפי שנים [וצ"ע מה ס"ל לר"נ בזה, האם באמת אין הבכור רשאי לעשות דברים שצריכים ב' ימים, או דלמא ס"ל דאף זה מותר, וצ"ע במאי פליגי]. **וע"ע ברשב"א** שהביא מ"מ דביארו דמה דנקט בכור ופשוט, היינו משום דבפשוט ופשוט משכירין אותן וחולקין השכר, משא"כ בבכור ופשוט, דאין הבכור נוטל פי שנים בשכר, דשכר הוי ראוי, ואין הבכור נוטל בראוי. ובביאור תי' הגמ' לפירוש זה, דעובד לזה יום א' ולזה, אי' בחי' ר' נחום (קפד, והביא כן מחי' ר' שלמה סי' ב') דהגמ' תי' דחלוקת ימים הוי חלוקה בגוף הבהמה, ואי"ז נחשב ראוי, ושפיר יכולים לחלוק בזה האופן. וביאר דהשו"ט של הגמ' הוא בזה גופא, דבס"ד ס"ל דחלוקת ימים הוי רק חלוקה בתשמישים, ולכן הו"ל ראוי ואין הבכור נוטל בראוי וכו', וא"כ אינו יכול ליטול פי שנים בהשכר, שהרי השכר הוא עבוד אותן תשמישין. וע"ז תי' הגמ' דחלוקת ימים הוי חלוקה בגוף הבהמה, וא"כ שפיר יכולים לחלוק כן.

(ו) **מיתבי, מי שחציו עבד וחציו בן חורין, וכו'- פ"י רש"י,** דקו' הגמ' הוא למה אין העבד יכול לומר אקוץ בדמים ואתן לך בחלקך. וע' ברשב"א שהבין דקו' הגמ' לפי זה הוא שיוזיף העבד ויפרע בדינא דגא"א. והק', מהכ"ת שימצא מישהו להלוות לו ממון. ואין לומר שיכתוב לו שטר על הממון, דאין לכופף הרב לשחררו משום שיתן לו שטר על הממון (ורק היכא דצריך לשחררו ממ"נ, אמרי' דג"כ יכתוב שטר על הדמים). ולכן פ"י קו' הגמ' באור"א, ע"ש. וע' בריטב"א שג"כ העיר על דרך זה, ותי' דקו' הגמ' הוא דהיכי לא אשתמיט שום תנא לומר דבלאו תיקון העולם יכול לומר גא"א כשיהי' לו מעות באופן שאחר נתן לו ע"מ שאין לרבו רשות בו.

דמילתא נקט, דאם היו גדולים, מסתמא האב
עשאן לשכר, ואם היו קטנים, מסתמא עשאן
לעצמו.

(ב) **במתנה לא ניהא לי, דכתיב ושונא מתנות**
יחי' - הק' הריטב"א, האי קרא רבנן מאי אמרי
בי, ותי' דהם סוברים דבכה"ג לאו מתנה הוא,
דלהנאת עצמו מתכוין, שרוצה בפחות ולא
יהי' עם אחרים בשיתוף.

(ג) **ואמר שמואל, לא שנו אלא בכרך א', אבל**
בשני כריכות חולקין, ואי ס"ד לית דינא
דגא"א, וכו' - פרש"י, דמייירי בשאין דמיהן
שויים, וא"כ בלאו דין גא"א איך כופין אותו
לחלוק, הרי יכול לומר איני רוצה ליתן לך
הדמים, וגם איני רוצה ליתן לך היפה
שבכריכות, וא"כ ע"כ אית בה דין גא"א. וכ'
הרמב"ן דאין צריכין לומר כרש"י, דלא היו
הב' כריכות שוין בדמים, אלא אפי' אם היו
שוים, כיון דאין תשמישן שוה, ודאי אין א'
יכול לכופ' חבירו לחלוק בלא דינא דגא"א,
והו"ל כמו שיש להם חצר שאין בה דין
חלוקה וטרקלין שאין בה דין חלוקה, דאין
יכול א' לכופ' חבירו לחלוק החצר כנגד
הטרקלין, אפי' אם שויים הם בדמים. ואולם
בהה"א של הגמ' ס"ל דעכ"פ ע"י דינא
דגא"א יהי' יכול לעשות כן, להכריחו ליקח
או זה או זה. אבל למסקנא נקטי' דאפי'
משום דינא דגא"א אי"צ לחלוק, דכיון דאין
מלאכתן שוה, הו"ל כמו תרתי אמהתא,
דאמרי' דכיון דצריך לשניהם אינו יכול
להכריח חלוקה (וגם כ' דהיכא דמלאכתן
שוים, אלא דאין דמיהם שויים, ג"כ מסתבר
דאינו יכול להכריח א' ליקח היפה בדמים או
ליקח הדמים וליקח הגרוע, ע"ש).

(ד) **תרגמא ר' שלמן כשניהם רוצין - יש לע',**
א"כ מהו החידוש. וע' בעליות דר' יונה שכ'
דקמ"ל דלא גזרי' ב' כריכות אטו כרך א'. עוד
כ' דקמ"ל דטעמא דמתני' משום כבוד כתבי
הקודש הוא, הלכך בב' כריכות חולקין, שלא
תאמר דטעמא דמתני' כדי שיהא לשניהם
תורה ונביאים. ולאפוקי מסברת הירושלמי,
דס"ל דאפי' בב' כריכות אין חולקין, ואיכא
מ"ד שם דאפי' תהילים ותהילים (למשל) אין
חולקין, כדי שלא ילמד כ"א בד בבד, ויהיו

ונשים אינן מצוות בפרו ורבו, וא"כ איך
נאמר דעבדים חייבים בו. ותי' דמה דילפי
מנשים גדרי מצוות של עבדים, זהו רק כלפי
הפטור של מעשהז"ג, אבל בשאר מצוות,
דבעצם נשים צריכין להיות חייבות, רק
דפטורות מאיזה גזה"ג, בזה מעולם לא נאמר
דין זה דילפי עבד מאשה, וא"כ שפיר יכול
להתחייב בפו"ר.

(י) **כופין את רבו וכו' - הק' תוס', וכי אומרים לו**
לאדם חטא בשביל שיזכה חבירך, והרי כאן
הרב עובר באיסור דלעולם בהם תעבודו
בשביל לזכות עבדו במצות לשבת. ותי'
דמשום מצוה רבה יכול לעשות כן. וכ'
הרשב"א בשבת (ד.) "ולי נראה דשאני התם,
כיון דחציו בן חורין, לית בהו משום בהם
תעבודו משום צד החירות שבו". וע' בקצות
(קע"א, א') שכ' לבאר דברי הרשב"א ע"פ
מה שייסד שם בענין חצי עבד, שאין הפשט
דביום א' הוא עבד גמור וביום א' הוא בן
חורין גמור (דא"כ למה לא ישא בת חורין
ביום חירות, וכמו שהק' הגמ' בגיטין [מב.]),
אלא דלעולם הוא מעורב עבדות עם חירות,
אלא דביום א' הקנין פירות שלו, ויום א' של
רבו. ועפ"ז ביאר דברי הרשב"א, דלעולם
הוא מעורב עבדות עם חרות, וא"כ שייך בו
האיסור לעולם בהם תעבודו הוא לעבוד בו
עבודת עבד, משום הצד חירות שבו, וממילא
אין בו איסור דלעולם בהם תעבודו.

(יא) **עשאן לשכר, השכר לאמצע - ע' בעליות דר'**
יונה שהביא מ"מ דהיינו דהי' האב עשאן
לשכר, והי' עומד לכך בשעה שירשו האב,
דבכה"ג אין העשיר רשאי לומר להעני
שרוצה לרחוץ בהם בכל יום ולא להשכירם.
אבל הק' ר' יונה על פי' זה, הרי עכשיו
שירשוה, מה לי דהאב הי' משתמש בה לשכר,
איך שייך לימנע העשיר מלהשתמש בשלו
באופן שניחא לי', משום דמקודם היו
משתמשים בה באופן אחר. ולכן הוא ביאר
דעשאן לשכר היינו שהם גדולים וראויים
להשכירם, ובכה"ג אין העשיר יכול לומר
להעני ליקח עבדים, דע"כ צריך לשכור חלקו
להרבים לרחוץ שם. ועשאן לעצמו היינו
שהם קטנים וראויין לעצמו. ובאמת אין
נפק"מ מה שעשה האב, אלא דאורחא

כולם מתועדין וגורסין בהדדי, קמ"ל דלא
ס"ל לגמרן כן.

טו) אמר רבי מעשה והביאו לפנינו תורה נביאים
וכתובים מדובקים כאחד והכשרנום- ע'
בשיעורי ר' שמואל (רסו) שהביא מה שהק'
האור שמח (ס"ת ז', ט"ז), דאי בא הגמ' לומר
כדברי ר"מ דמדביק אדם תנ"ך כא', ודלא
כר"י ורבנן, א"כ לכאו' כל הנדון בהסוגיא
הוא אם מותר להחזיק ספר כזה או לא, וא"כ
הול"ל לשון "והתרנום", שהתירו להחזיק
הספר בביתו. ומזה הוכיח האור שמח דמה
דאמרי' והכשרנום היינו דהכשרנום לקריאת
ציבור. ומזה הק' על דעת הרמב"ם דס"ל
דכרך זה שיש בו תנ"ך כא' אין קדושתו
כקדושת ס"ת אלא כחומש בין החומשים,
וא"כ ודאי אינו כשר לקריאת ציבור.

טז) ומסיים מלמטה ומתחיל מלמעלה- פי' רש"י,
דאם נזדמן לו סיום ספר מלמטה בסוף הדף,
מתחיל ספרו האחר בראש הדף, ואינו צריך
להניח ריוח ביניהם. וכ' תוס' דלכאו' זה שייך
רק בין נביא לנביא, אבל בין חומש לחומש
שפיר צריך להניח הד' שיטין, דכמו דאם הי'
פרשה פתוחה סיים מלמטה הי' צריך להניח
שיטה אחת, הכא נמי דין הוא להניח בסוף כל
חומש פרשה של ד' שיטין. אולם ע' בשיעורי
ר' שמואל (רפז) שהעיר דיש מקום לחלק
ביניהם, דפרשה פתוחה הוא דין בצורת
הכתיבה של הפרשה, שהפרשה צריכה
להיות פתוחה, ומש"ה אפי' סיים למטה ג"כ
צריך להניח שיטה אחת חלק בראש העמוד,
דבלא"ה לא חשיב פרשה פתוחה. אבל דין
זה דצריך להניח ד' שיטין בין חומש לחומש,
י"ל דאי"ז דין בצורת כתיבת הפרשה, אלא
דין הפסק הוא, שצריך לעשות בין חומש
לחומש, וא"כ שפיר י"ל דאם סיים חומש זה
בסוף העמוד והתחיל החומש השני בראש
העמוד הבא, חשיב דאיכא הפסק ושוב אי"צ
להניח ד' שיטין בשביל הפסק.